

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ОДИН ЗІ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено актуальній проблемі формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи. Запропоновано завдання проектного характеру для майбутніх учителів початкової школи з метою формування в них дослідницьких умінь. Подано результати студентів експериментальних і контрольних груп після проходження педагогічної практики.

Ключові слова: дослідницькі уміння, педагогічна практика, портфоліо, професійна діяльність.

Важливу роль у професійному становленні майбутніх учителів початкової школи відіграють практичні навички. Саме у процесі педагогічної практики відбувається найбільш інтенсивний розвиток особистісних якостей студентів, виявляється критичне й осмислене ставлення до дисциплін, що вивчаються, формуються механізми педагогічної рефлексії.

Одним із етапів формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи під час проектної діяльності є педагогічна практика. Така організація навчального процесу дає студентам змогу практично освоїти проектну діяльність. Зазначимо, що галузевим стандартом вищої освіти напряму підготовки 6.010102 “Початкова освіта” визначені вимоги до організації різних видів практик (навчально-виховна, стажистська) [1]. Практична підготовка студентів є обов’язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня бакалавра педагогічної освіти і має на меті набуття студентами професійних навичок і вмінь (відповідно до положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах).

Як зазначає В. Кремінь, практична підготовка має бути безперервною, починатися на молодших курсах і тривати протягом усього навчання, послідовно ускладнюючись і наповнюючись новим змістом [2, с. 102].

Проблемам організації та проведення педагогічної практики присвячено праці І. Богданової, І. Глазкової, В. Гриньової, О. Дубасенюк, Л. Кацової, Г. Кіт, В. Коджаспірової, В. Лозового, О. Матвієнко, І. Прокопенко, Г. Троцько, Л. Хомич та ін.

Разом із тим, педагогічна практика як шлях формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи не знайшла достатнього висвітлення у наукових дослідженнях. Тому *метою статті* є розкриття потенціалу педагогічної практики для формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи під час проектної діяльності.

Аналіз джерельної бази та нормативних документів свідчить, що педагогічна практика ґрунтується на певному теоретичному фундаменті, котрий забезпечує виконання завдань професійної підготовки сучасного вчителя. У процесі проходження практики студенти потрапляють у реальні умови майбутньої професійної діяльності, що вимагає осмислення та корекції отриманих знань, ціннісних орієнтирів, способів її здійснення.

Так, Л. Кацова зазначає, що педагогічна практика сприяє формуванню та розвитку педагогічної ерудиції, педагогічного цілепокладання, педагогічного мислення, інтуїції, здатності до імпровізації, педагогічного оптимізму, педагогічної рефлексії [5]. Погоджуючись із думкою вченої, вважаємо що педагогічна практика має великий потенціал для формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи із включенням завдань проектного характеру.

Виходячи із цього, розроблена нами програма формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи під час проектної діяльності передбачала закріплення й апробацію теоретичних знань на практиці. Одним із етапів зазначеної програми є педагогічна практика. Така організація навчального процесу дає студентам змогу практично освоїти проектну діяльність. Зазначимо, що навчальними планами напряму підготовки 6.010102 “Початкова освіта” передбачено різні види практики (польова, у дитячих оздоровчих таборах, спостереження за навчально-виховною роботою вчителя-класовода, навчально-виховна практика в школі, виробнича).

Педагогічна практика, як навчально-виховна в школі, так і виробнича, виступає проміжною ланкою між теоретичним навчанням і самостійною педагогічною діяльністю. У процесі проходження практики студенти потрапляють в реальні умови майбутньої професійної діяльності, це вимагає осмислення та корекції отриманих знань, ціннісних орієнтирів, способів здійснення педагогічної діяльності.

Навчальними планами підготовки фахівців напряму підготовки 6.010102 “Початкова освіта” передбачено проходження педагогічної практики у V–VII семестрах. Відповідно до програм практик, студенти повинні самостійно провести серію уроків із семи освітніх галузей Державного стандарту початкової загальної освіти: “Мова і література”, “Суспільствознавство”, “Мистецтво”, “Математика”, “Природознавство”, “Технології”, “Здоров’я і фізична культура” [3].

Така діяльність є передумовою формування дослідницьких умінь, оскільки є детального спостереження за роботою класного керівника й учнів, аналізу педагогічної діяльності, формулювання висновків і рекомендацій. З метою консультування та допомоги студентам під час проходження педагогічної практики призначаються групові керівники із викладачів кафедр педагогіки та початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету.

У контексті нашого дослідження необхідним було підвищити дослідницький характер педагогічної практики. Із цією метою майбутнім учителям початкової школи було запропоновано індивідуальні теми для розробки уроків із різних предметів початкової школи з включенням завдань дослідницького характеру.

Ураховуючи дослідницьку орієнтацію професійно-педагогічної практики, для студентів експериментальних груп було розроблено програму практики з урахуванням проектної технології. Відповідно до програми, дослідницька робота студентів у школі передбачає:

– вивчення науково-педагогічної літератури з проблем організації проектної діяльності у початковій школі;

- узагальнення досвіду викладання предметів початкової школи у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів;
- наукові спостереження, проведення експериментальних досліджень за темами курсового проектування;
- дослідницько-творчий підхід до педагогічної діяльності вчителів початкової школи, удосконалення пошуково-дослідницьких умінь.

Слід зазначити, що педагогічна практика дає змогу перевірити, як виявляються дослідницькі вміння майбутніх учителів початкової школи.

У процесі проходження практики студенти навчалися проводити спостереження, передбачати результати власної діяльності, розробляти рекомендації з організації педагогічного процесу в початковій школі; творчо застосовувати дослідницькі вміння у педагогічній діяльності; обґрунтовано застосовувати методи навчання молодших школярів; залучати учнів до проведення елементарних досліджень, розвитку власних творчих здібностей. Разом із тим, майбутні вчителі початкової школи мали змогу провести педагогічний експеримент і оцінити його результати; узагальнити матеріали, отримані у процесі роботи з дітьми, за допомогою дослідницьких методик у курсових дослідженнях; оцінити рівень розвитку власних професійних здібностей і скласти план професійного самовдосконалення.

Під час проходження педагогічної практики студенти експериментальних груп користувалися власним “Портфоліо проектів для молодших школярів”. Матеріал до портфоліо майбутні вчителі добирали самостійно: власні розробки проектів, приклади наробок педагогів-новаторів із цієї проблематики та ін.

Крім того, у рамках формувального експерименту для студентів були розроблені завдання, виконання яких здійснювалося під час проходження виробничої (стажистської) практики. Наведемо приклади таких завдань:

1. Розробіть уроки для учнів 1–4 класів із метою ознайомлення їх з методом проектів (визначити труднощі, які виникли при організації проектної діяльності молодших школярів).

2. Ознайомтесь із системою роботи вчителя початкової школи. Під час бесіди з’ясуйте:

- особливості програми, за якою він працює;
- перелік навчально-методичних посібників і дидактичних матеріалів, які він використовує;
- методичні проблеми, над якими він працює;
- визначте прийоми роботи та завдання, які найчастіше використовує в навчальному процесі вчитель початкової школи. Зробіть висновки.

3. Проведіть дослідження рівня сформованості у молодших школярів навчальних умінь (на вибір).

4. Під час проходження педагогічної практики підготуйте повідомлення або статтю щодо ефективності застосування методів навчання у початковій школі (у роботі наведіть приклади власних спостережень).

5. Доберіть матеріал з досвіду використання вчителями-практиками початкової ланки освіти методу проектів для доповіді у науковому гуртку.

6. Відвідайте уроки вчителів початкової школи та проаналізуйте навчальну, розвивальну та виховну функції навчання.

7. Проаналізуйте власну професійну діяльність у початковій школі.

8. Проведіть експериментальне дослідження готовності учнів 3–4 класів до пошукової роботи у школі.

9. Проведіть самостійне міні-дослідження з метою з'ясування: які методи навчання і чому переважають у роботі вчителя початкової школи; яким чином різні методи навчання активізують пізнавальний інтерес молодших школярів? Висновки подайте у тексті з використанням таблиць і графіків.

Для експериментальної групи майбутніх учителів початкової школи було розроблено систему завдань для виконання під час безперервної педагогічної практики, які відображали зміст і структуру теоретичної та практичної підготовки студентів і вимагали прояву дослідницьких умінь у галузі теорії та методики навчання молодших школярів. Результати виконання таких завдань пізніше мали бути відображені в курсових роботах.

Під час проходження педагогічної практики вчителями та методистами оцінювався рівень оволодіння проектною діяльністю майбутніми вчителями початкової школи, здійснювався порівняльний аналіз результатів проходження практики студентами експериментальних і контрольних груп. Майбутні вчителі початкової школи, що працювали за експериментальною програмою, показали середній (68% на IV та 54% на V курсах) і високий (32% на IV і 46% на V курсах) рівні. Студенти контрольних груп, які працювали за традиційною програмою педагогічної практики, показали такі результати: у 30% на IV та 42% на V курсах зафіксовано середній рівень, і тільки у 15% IV та 21% на V курсах визначено високий рівень оволодіння проектною діяльністю.

Підкреслимо, що процес формування і розвитку дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи значною мірою залежить від характеру керівництва педагогічною практикою. Під час проведення формувального експерименту майбутні вчителі початкової школи були підготовлені до здійснення особистісно зорієнтованої взаємодії з учнями, управління навчально-виховним процесом на уроці та в позаурочний час. Під час проходження педагогічної практики студенти оволодівали такими вміннями, як: визначення розвивального потенціалу навчальних завдань; зосередження уваги на формуванні особистості молодших школярів – ціннісного та естетичного потенціалу; висловлення оцінних суджень; здійснення рефлексії та самоконтролю під час діяльності; вивчення й аналіз передового педагогічного досвіду із застосуванням методу проектів на практиці. Ступінь оволодіння дослідницькими вміннями визначався на підсумкових конференціях за результатами практик, які проводилися за об'єднаною темою “Проектні технології навчання як засіб підвищення рівня дослідницького потенціалу майбутніх учителів початкової школи”. Під час звітування про проходження практики студенти визначали труднощі, які виникали при організації проектної діяльності молодших школярів та

підготовці уроків із застосуванням методу проектів, обговорювали розгорнуті плани-конспекти проектних днів.

Висновки. Під час проходження педагогічної практики студенти оволодівали такими вміннями: когнітивно-операційними (вивчати й аналізувати передовий педагогічний досвід); організаційно-пошуковими (визначати розвивальний потенціал навчальних завдань); проективними (зосереджувати увагу на формуванні особистості молодших школярів, їх ціннісного й естетичного потенціалу); комунікативно-рефлексивними (висловлювати оцінні судження; здійснювати рефлексію та самоконтроль під час діяльності).

Перспективними напрямками подальшого дослідження вважаємо експериментальну перевірку ефективності впровадження проектної діяльності з метою формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи.

Список використаної літератури

1. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010100 “Початкове навчання ” / за заг. ред. В. І. Бондаря. – К., 2006. – 140 с.
2. Кремінь В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1–19.
4. Кіт Г.Г. Педагогічна практика в системі ступеневої підготовки вчителя початкових класів : навч. посіб. [для студ. пед. закладів освіти] / Г.Г. Кіт. – Вінниця, 2007. – 222 с.
5. Кацова Л.І. Формування професійного інтересу у майбутніх учителів у процесі педагогічної практики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Л.І. Кацова. – Харків, 2005. – 22 с.

Степанюк Е.И. Педагогическая практика как один из путей формирования исследовательских умений будущих учителей начальной школы в процессе проектной деятельности

Статья посвящена актуальной проблеме формирования исследовательских умений будущих учителей начальной школы. Предложены варианты заданий проектного характера для будущих учителей начальной школы с целью формирования у них исследовательских умений. Представлены результаты студентов экспериментальных и контрольных групп после прохождения педагогической практики.

Ключевые слова: исследовательские умения, педагогическая практика, портфолио, профессиональная деятельность.

Stepanyuk K. Pedagogical practice as one of ways of formation research skills of the future teachers an elementary school during project activity

The article is devoted to the problems of pedagogical practice of formation research skills of the future teachers of a prime school. During research versions of tasks of design character with objective of formation at them research skills are offered. Results of students of experimental and control groups after passage of student teaching are presented.

Key words: research skills, student teaching, a portfolio, professional work.